

GÁL LÁSZLÓ

Levél a Hid-hoz

Egy olasz Rip van Winkléről olvastam a napokban. A Nápoly-környéki erdőségekben egy szakállas, torzonborz emberre bukkantak, aki tíz évvel ezelőtt megundorodott a világtól (1943—44-ben oka is volt rá) és elment erdőt lakni. Most rátaláltak, behozták a városba, megfürösztötték. Az ember körülnézett, legyintett és visszament az erdőbe.

Mit talált és mit nem talált ez az olasz erdőlakó a városban, nem tudom. Valamikor magam is jártam Nápolyban, amelyet látni kell és meghalni. Nos, sok mindent láttam én is, olyasmit is, amiről valóban könnyű kedvet veszíteni és Nápoly sem olyan szép Nápolyban — mint mondjuk a tenger felől, vagy az erdőből. De most nem Nápolyról volna szó...

Ha mifelénk jönne ki egy ember az erdőből, nem is tiz, csak egy-két év után, mindenesetre meglepődnék azon, hogy mennyire megváltozott sajtónk hangja, mennyivel élénkebb, mennyivel érdekesebb -- vagy legalább is mennyire törekszik élénkebbé és érdekesebbé válni. A Magyar Szó egymásután bontja ki új rovatait; meglepően sok szó esik bennük könyvről, színházról, kultúráról és házunk tájának sok-sok más problémájáról.

Nem vitatkozni akarok most még, bár bevallom, vitatkozó természet vagyok, sőt: szívesen gúnyolódó. Most még csak azt akarom leszögezni, hogy nem zörög a haraszt, ha nem fúj a szél — és nem beszélne sajtónk annyit könyvről és színházról, ha tömegeinket éppen ez a kérdés nem érdekelné, ha szinte önkéntelenül nem került volna éppen ez a két kérdés az érdeklődés homlokterébe.

Könyv?

Válogatás nélkül elővettem a Hid néhány számát. A könyvszemle rovatban e válogatás nélküli négy példányban a következő írásokat találtam:

Bori Imre: Sartre „Utálat”

Bori Imre: „A születés pátosza” (Ács Károly verseskönyvéről)

Bori Imre: Oszkár Davisso „Dal”

Bálint István: R. Kipling „A dzsungel könyve”

Lévay Endre: Urbán János „Életjel”

Bori Imre: B. Csiplics „A róna fiai”

Bori Imre: „Neorealizmus az irodalomban?” (Pratolini könyve nyomán).

Ez a szegényes statisztika gazdagon bizonyítja elsősorban azt, hogy a Hid munkatársi táborának valójában csak egy komoly olvasója van és ez Bori Imre, aki négy hónap alatt bebizonyíthatóan legalább öt könyvet elolvasott. De nem csak ezt bizonyítja ez a statisztika. A Hidban ismertetett igen kevésszámú könyv közül a magyar olvasó négyet nem is olvashatott. Értsünk szót: a Hid négy hónap alatt mindössze hét könyvet ismertetett és ezek közül négy nem jelent meg magyar nyelven.

És ez a szomorú tény, sajnos, nem csupán azt bizonyítja, hogy rossz a Hid könyvkritikai rovata.

(Nem szeretném ha félreértenének: nem az a rossz, ami megjelent, az rossz, hogy annyi minden hiányzik belőle!)

Könyvkiadásunk fejlődik, ezt nem kell bizonyítanunk. De azt sem kell bizonyítanunk, hogy sem ma, sem holnap, a mi könyvkiadásunk sohasem pótolhatja mindazt, amit a magyar irodalom és a magyarnyelvű fordító-irodalom kitermelt eddig és amit még termelni fog.

Bevallom, sokszor irigyen állok meg a könyvkereskedések kirakatai előtt és fájó szívvel nézem az egyre-másra jelentkező és egyre szebb szerb-horvát nyelvű könyveket, az eredetieket is és a fordításokat is. Egészen messzi perspektívában bizonyos az, hogy a magyarságnak is joga van mindent elolvasni. joga van a kultúra minden vívmányához, minden jó könyvhöz tehát. De közeli és messzi perspektívában egyaránt, egészen bizonyos az is, hogy a mi könyvkiadásunk, a mi néhány úgy-ahogy fémjelzett írónk és fordítónk sohasem fogja sem mennyiségben, sem minőségben azt nyújthatni, amit — pedig ez sem minden — a szerb-horvát nyelvű irodalom máris nyújthat olvasóinak. Az adott helyzetben — és hibákon kívül ezen nem is lehet segíteni; de könnyíteni a helyzeten lehetne és tulajdonképpen most jutottam el e levelem legfontosabb mondanivalójához.

Nem egy ízben már felvettem a kérdést másutt: miért nem vigyázunk meglévő kultúrjovainkra?

Nem találkoztam teljes megértéssel.

Noviszádon például három antiquarium van. Naponta meglátogatom mind a háromat és mindazok, akik velem együtt magyarnyelvű könyvet keresnek, tanúsíthatják, hogy hónapról-hónapra, hétről-hétre egy re kevesebb, egyre értéktelenebb az, ami a könyvkereskedések polcaira kerül. Belátható időn belül nem lesz értékes magyarnyelvű könyv a vajdasági könyvkereskedésekben; jóformán már most sincs.

Beszélgjek-e arról, hogy mit jelent a könyv a kultúrában és különösen a szocialista kultúrában? Azt hiszem, felesleges, ezt tudja mindenki. Beszélgjek-e arról, hogy mit jelent az, ha a magyar diák nem tud és nem fog megismerkedni, mondjuk Homeroszsal, mondjuk Shakespeare-rel? Vagy mit mondhatnék arról a leendő magyar íróról, kultúrunkról, aki sohasem olvasta Csokonait, Aranyt, vagy akár Kodolányit? Elmondjam-e, hogy szakszervezeti lapunk egyik értékes munkatársa nem tudta és nem tudhatta, hogy a szocialista magyar novella egyik úttörője Révész Béla?

Pedig volt könyv itt a Vajdaságban, van is, ha egyre kevesebb — de nem vigyázunk rá, de tűrjük, hogy ezek a könyvek kis és nagyobb csomagokban napról-napra külföldre szökjenek, ahol a politikailag annyira különböző, de a könyvre egyformán éhes mindenféle emigrációk aranyat fizetnek értük.

Amikor ezt a kérdést elsözbzen vetettem fel, azt a választ kaptam, hogy csak adminisztrációs úton lehetne útját állani a könyvek kiözönlésének és ez ellentétben volna a mi demokráciánk szándékaival, célkitűzéseivel.

Igaz is, nem is.

A mi demokráciánk megadja a szabad véleménynyilvánítás jogát mindenkinek, aki nem ellenség, aki építeni akar, aki a mi szebb jövő felé vezető utainkat és erőfeszítéseinket meg nem tagadja. Eppen így, a mi demokráciánk nem ad lehetőséget az ellenségnek, nem ad lehetőséget a romboló szándékúnak. Meggyőzéssel, ha lehet, de ha nem lehet, akár „adminisztratív úton” is harcolunk az ellenség ellen. Ebben sincs, azt hiszem semmi meglepő, semmi csodálkozásra készítő.

De nem ellenség-e az is, aki útját állja egy népcsoport szellemi fejlődésének? Már pedig az, aki amúgyis kevésszámú könyveinkből külföldre szállít — kultúránk, kulturális lehetőségeinket lopja. Igenis: lopja! És a tolvajok ellen mindig is helye volt és helye lesz az adminisztratív intézkedéseknek.

Ez az ország, a mi hazánk, óriási erőfeszítéseket tesz azért, hogy felemelje tömegeinek életszínvonalát. A kissé beavatottak is meglepődnének, ha megtudnák, hány millióba kerül még ez a szerény meglévő könyvkiadásunk is. Mi történék azzal, aki a lakásinség idején a meglévő lakásokat kezdené rombolni? Mi történjék azzal, aki a könyvinség idején kulturális vagyónkat pusztítja? Tudom, ez a hasonlat is sántít, de sántán is — ha lassabban is — odaér, ahová akar.

Igen, én adminisztratív intézkedéseket kérek, én azt kérem, hogy ez az adminisztratív ököl üssön oda — de jó erőset! — a postahivatalok asztalaira. Én azt kérem, hogy hivatalos úton tiltsák be a könyvek kivándorlását, már csak azért is, mert a szökött könyveknek egy részét milliós áldozatokkal kell majd pótolnunk és akkor már késő lesz a siránkozás.

Mert pótolnunk kell. A szocializmus nem tűrheti és nem is tűri, hogy egyes csoportjai elmaradjanak, hogy egyes csoportjai behozhatatlan előnyökhöz jussanak. Arról pedig feleslegesnek tartom beszélni is, hogy a magyar olvasónak magyarnyelvű könyvekhez van joga — hiszen még a szerbül jól beszélők nagyobb része is csak tartalmilag érti, amit olvas, de megfosztódik mindattól az élvezettől, amit a stiláris szépségek jelenthetnek az anyanyelvén olvasónak.

És ez legyen e levelemnek lényege, kérdése, sőt követelése is: álljuk útját a magyar könyvek kiözönlésének igenis — adminisztratív eszközökkel, mert másként nem is lehet...

HANGYA ANDRÁS

VÁZLAT (corvus)